

GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ

Haditechnikai eszköz, titkosszolgálati eszköz vagy kínai játék?

Kritikai megjegyzések

egy hibás jogalkalmazói gyakorlathoz*

2009 májusában az elektronikus és írott média hírül adta, hogy Ferihegyen titkosszolgálati eszközöket foglaltak le a vámosok. A Kínában gyártott termékek – tollba, kulcstartóba, napszemüvegbe, nyakkendőbe épített kamerák – az interneten pár dollárért megrendelhetők, és jelenleg is tízmilliós nagyságrendben árusítják őket. Ami tíz évvel ezelőtt még valóban komoly titkosszolgálati eszköznek minősülhetett volna, ma szabadon elérhető a nagyközönség számára. Több jelenleg folyamatban lévő ügyben a vám- és pénzügyőrség által kirendelt szakértő már állítólag megállapította, hogy ezek a kínai termékek titkosszolgálati eszköznek minősülnek. Ha ez valóban így lenne, akkor – a nyomozó hatóság álláspontja szerint – a megszerzésük, tartásuk is súlyos állapot-bűncselekmény, kettőtől nyolc évig történő szabadságvesztéssel fenyegetett visszaélés haditechnikai eszközzel lenne. (Mint a későbbiekben látni fogjuk: ez sem igaz. Még a valóban komoly, a hatóságok tagjai által jelenleg használt profi titkosszolgálati eszközök birtoklása sem bűncselekmény.)

A titkosszolgálati eszköz fogalmát definiáló jogszabály pedig jelenleg alkotmányossági kontroll alatt van.

De vajon tényleg bűncselekménynek minősül a tollba, kulcstartóba, napszemüvegbe épített kamerás termékek megvásárlása? A rövid válasz: nem. Egy magatartás akkor minősíthető bűncselekménynek, ha három fogalmi elem mindegyike maradéktalanul megvalósul: tényállásszerű, társadalomra veszélyes és bűnös. Gyakori jogalkalmazói hiba, főként a nyomozó hatóságok részéről, hogy egy pusztán tényállásszerű cselekményt bűncselekménynek tekintenek, azaz nem fordítanak gondot a társadalomra veszélyesség és a bűnösség vizsgálatára. A jelen esetben azonban többről van szó: a bűncselekmény mindhárom fogalmi elemével kapcsolatban ésszerű kételyek támaszthatók, tehát még az sem állapítható meg egyértelműen, hogy a tényállásszerűség fennáll.

* A tanulmány a szerző 2009 és 2012 közötti időtartamra szóló Bolyai János kutatási ösztöndíjának keretében készült.

A tényállásszerűség vizsgálata

A visszaélés haditechnikai eszközzel bűncselekmény tényállása úgynevezett keretdiszpozíció¹. Ez azt jelenti, hogy a tényállásszerűség vizsgálatakor a büntetőjogi norma mellett büntetőjogon kívüli jogszabályokat is vizsgálnunk kell. A keretjogszabály (büntetőjogi norma) és a keretet kitöltő jogszabály (büntetőjogon kívüli jogszabály) csak együtt és egymásra tekintettel értelmezhető és alkalmazható annak a kérdésnek az elbírálásakor, hogy a tényállásszerűség megállapítható-e, vagy sem.

A büntetőjogi norma, vagyis a kerettényállás (*Visszaélés haditechnikai termékkel és szolgáltatással, illetőleg kettős felhasználású termékkel*) a következő magatartásokat rendeli büntetni:

263/B § (1) Aki

- a) engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve haditechnikai terméket előállít, vagy haditechnikai szolgáltatást nyújt,
- b) olyan haditechnikai terméket, amelynek forgalmát jogszabály tiltja, előállít, megszerez, felhasznál, tart vagy átad, illetve az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít,
- c) engedély vagy Nemzetközi Importgazolás, vagy ezeket helyettesítő okmányok nélkül, illetve az engedély vagy a Nemzetközi Importgazolás kereteit túllépve haditechnikai terméket vagy kettős felhasználású terméket külkereskedelmi forgalomba hoz, ideértve annak az Európai Közösség vámterületén belüli átadását, illetőleg külföldre haditechnikai szolgáltatást nyújt,

büntettet követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki

- a) vegyi, biológiai vagy nukleáris fegyver vagy más nukleáris robbanóanyag, valamint ezeket célba juttatni képes rakétatechnikai eszköz kifejlesztésével, gyártásával, kereskedelmével, karbantartásával, észlelésével, azonosításával vagy elterjesztésével kapcsolatban műszaki segítséget nyújt, valamint
- b) az a) pontban foglaltaktól eltérő, más katonai felhasználással kapcsolatban nyújt műszaki segítséget olyan országra vonatkozóan, amely a nemzetközi kötelezettségvállalás alapján a Magyar Köztársaságra nézve kötelező fegyverkitilteli korlátozás alá tartozik.

¹ Egyes területek büntetőjogi szabályozása dinamikusan változó normarendszert igényel, amely reagál a felgyorsult gazdasági-társadalmi változásokra. A büntetőjogi szabályok azonban nehezebben módosíthatók, ami nem is lenne célszerű, hiszen a büntetőjognak viszonylagos állandóságot kell mutatnia, hogy az állampolgárok könnyebben megismerhessék. A törvényhozó ezt a dilemmát úgy oldja meg, hogy a büntetőjogi norma csak a kereteket jelöli ki, ezeket más jogszabályok töltik ki tartalommal.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt

- a) üzletszerűen,
 - b) bűnszövetségben
- követik el.

(4) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, büntett miatt öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) E § alkalmazásában

- a) az Európai Közösség vámterületén a Közösségi Vámkódex létrehozásáról szóló, 1992. október 12-i 2913/92/EGK tanácsi rendelet 3. cikkében meghatározott területet,
- b) kettős felhasználású terméken a kettős felhasználású termékek és technológia kivételére vonatkozó közösségi ellenőrzési rendszer kialakításáról szóló, 2000. június 22-i 1334/2000/EK tanácsi rendelet 2. cikk a) pontjában meghatározott terméket [...]

A megszerzés, tartás, átadás és az ország területére történő behozatal az a négy elkövetési magatartás, amely témánk szempontjából vizsgálandó. Ezek az alapeseti tényállás b) pontjában találhatóak. Pusztán nyelvtani értelmezéssel megállapíthatjuk, hogy ezek az elkövetési magatartások csak a haditechnikai eszközökre vonatkoznak, kettős felhasználású termékekre nem, hiszen a „kettős felhasználású termék” mint elkövetési tárgy csak a 263. § (1) bekezdés c) pontjában szerepel kifejezetten, a b) pontban nem. Így a továbbiakban a kettős felhasználású termékekkel nem foglalkozunk.

A második pontban a törvényhozó egy megszorítást is tesz: „olyan haditechnikai terméket, amelynek forgalmát jogszabály tiltja”. Tehát csak az lehet elkövetési tárgy, amelynek forgalmát jogszabály tiltja. Kérdés, hogy ez mit jelent. Egy biztos: hiba lenne szakértőt kirendelni arra vonatkozóan, hogy melyek azok a haditechnikai eszközök, amelyek forgalmát jogszabály tiltja. Az, hogy mit tilt a jogszabály, nem szakkérdés. Az a) ponttal összevetve (ahol nem szerepel ilyen kitétel), világos, hogy a b) pont nem valamennyi haditechnikai eszközre vonatkozik, hanem azokon belül egy szűkebb körre. Mivel a jogszabály úgy fogalmaz, hogy tiltja a forgalmát, nem pedig korlátozza, engedélyhez köti stb., ezért csakis arra a következtetésre juthatunk, hogy kizárólag olyan haditechnikai eszközökre vonatkozik a második pont, amelyek egyáltalán nem hozhatók forgalomba, sem magánszemélyek, sem a rendőrség, sem a titkosszolgálatok, sem más állami szervek számára. Vagyis: még a kí-

nai játékoknál sokkal komolyabb, valódi, professzionális titkosszolgálati eszközök megszerzése, tartása stb. sem minősül bűncselekménynek a jelenlegi szabályozás szerint! Hiszen ezeknek a forgalma nem tiltott, csak ellenőrzött, engedélyhez kötött. Ha azonban valaki olyan haditechnikai eszközt birtokol, amelynek a forgalmazása tilos, tehát senki, még állami szervek sem birtokolhatják jogszerűen (ilyenek lehetnek például egyes nukleáris, vegyi vagy biológiai fegyver előállításához szükséges anyagok, nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrendszerek alkatrészei stb.²), vagy olyan haditechnikai eszközt, amely egyben lőfegyvernek vagy robbanóanyagként is minősül, bűncselekményt követ el. (Ebben az utóbbi esetben persze lőfegyverrel vagy lőszerrel, illetve robbanóanyaggal, robbantószerrel való visszaélést.) Ez már önmagában elegendő lenne ahhoz, hogy megállapítsuk: a vizsgált esetekben hiányzik a tényállásszerűség. De a teljesség igénye miatt menjünk tovább!

Nem állapítható meg tényállásszerű magatartás akkor sem, ha a keretnyilvánítás egyes rendelkezéseit kiülő norma, vagyis a büntetőjogon kívüli jogszabály elemzése alapján zárható ki valamely alaptényállási elem megléte. Vagyis: ha a kérdéses kínai termékek nem minősülnek titkosszolgálati eszközöknek.

A vonatkozó háttérnorma a haditechnikai szolgáltatások nyújtásának engedélyezéséről szóló 2005. évi CX. törvény. E törvény mellékletének XXVI. fejezete és a 16/2004. (II. 6.) számú kormányrendelet 1. számú melléklet XXVI. fejezet 3. bekezdése a) pontjának 2. alpontja definiálja a titkosszolgálati eszköz fogalmát. Ennek a fejezetnek a 3. pontja a „titkos vizuális megfigyelés eszközei” címszó alatt a következőket tartalmazza:

„3. A titkos vizuális megfigyelés eszközei

Titkos vizuális megfigyelőeszköznek minősülnek mindazok az optikai, mechanikus, elektronikus és egyéb eszközök és tartozékaik, illetve ezek működtető szoftverei, amelyek az alábbi tulajdonságok valamelyikével rendelkeznek:

² A tényálláshoz kapcsolati indokolás ezzel kapcsolatban (ugyanakkor más összefüggésben) a következőt mondja ki: „Az Együttes Fellépés végrehajtásáról a magyar jogban a Kfr. bizonyos rendelkezései gondoskodnak. Az Együttes Fellépés 5. cikke alapján a Kfr. 12. §-a kifejezett tiltást fogalmaz meg a vegyi, biológiai vagy nukleáris fegyver vagy más nukleáris robbanóanyag, valamint ezeket célba juttatni képes rakétatechnikai eszköz kifejlesztésével, gyártásával, kereskedelmével, karbantartásával, észlelésével, azonosításával vagy elterjesztésével kapcsolatos műszaki segítségnyújtás tekintetében. A tilalom a más katonai felhasználással kapcsolatos műszaki segítségnyújtásra is vonatkozik, ha azt olyan országnak nyújtják, amely az Európai Unió Tanácsa által elfogadott közös álláspontban vagy együttes fellépésben fegyverkvitelti korlátozás, illetve az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa által elrendelt fegyverembargó alá tartozik. A törvény – a fegyverembargó esetében – ettől eltérően, általánosabban fogalmaz, és a nemzetközi kötelezettségvállalás alapján a Magyar Köztársaságra nézve kötelező fegyverkvitelti korlátozás kitélet használja, elkerülve ezáltal a Btk. módosításának a szükségességét abban az esetben, ha az Egyesült Nemzetek Szervezete, illetve az Európai Unió Tanácsán kívül más nemzetközi jogi entitás hoz – nemzetközi kötelezettségvállalás alapján – a Magyar Köztársaságra nézve kötelező erejű korlátozásokat. A Kfr. 12. §-ának (2) bekezdése meghatározza, hogy mi minősül más katonai felhasználásnak.” Complex DVD-jogtár.

- a) emberek, emberi tevékenység vagy azzal összefüggő cselekmények titkos megfigyelésére, rögzítésére (dokumentálására), illetve az így nyert információ továbbítására és feldolgozására tervezték, gyártották, vagy erre lényeges átalakítás nélkül felhasználható:
1. kisméretű, nagy felbontású és nagy érzékenységgű CCD kamerák és azok tartozékai;
 2. rejtő eszközbe vagy ruházat alá rejtett miniatűr kamerák és tartozékaik;
 3. mikrohullámú tartományban üzemelő videojel-továbbító berendezések és ezek vevői;
 4. az elektromos hálózatot felhasználó videojel-továbbító berendezések és ezek vevői;
 5. kis belépőnyílású fiberoszkópok, illetve az üvegszál optikát felhasználó rejtett megfigyelést lehetővé tevő rendszer és az ezek fényképezőgéphez vagy videokamerához való csatlakozását biztosító adapterek és tartozékok;
 6. jelen 1-4. pontban engedélyezés alá vont termékek, eszközök, felderítésére, működésének kimutatására tervezett vagy gyártott eszközök és berendezések;
- b) korlátozott fényviszonyok mellett működnek (segédmegvilágítást nem igényelnek) és különleges főtósokszorozó csövet vagy optikai elemet, alkatrészt tartalmaznak, így különösen az éjszakai fényképezésre és videofelvétel készítéséhez felhasználható 2. és 3. generációs fényerősítő berendezések és tartozékaik;
- c) infravörös tartományban működő speciális rendőrségi éjjellátó készülékek és azok tartozékai.

Megjegyzés:

A XXVI. fejezet 3. pontja nem vonja engedélyezés alá az alábbi eszközöket, berendezéseket, tartozékokat:

1. nagyközösségi vagy egyéb polgári felhasználásra tervezett főtós vagy videós szórákóztató, oktatási, távközlési (3G) stb. eszközök és azok alkatrészei, tartozékai;
2. ipari vagy polgári felhasználásra tervezett vagyonvédelmi, betöréssjelző vagy egyéb riasztórendszerek elemei;
3. ipari és forgalommegfigyelő, -számláló, sebességmérő, dokumentáló rendszerek elemei;
4. orvosi vagy ipari felhasználásra tervezett és gyártott endoszkópok, videoszkópok, fiberoszkópok, horoszkópok, azok alkatrészei, tartozékai;
5. tömegrendvényeken használt videó-dokumentáló rendszerek és azok elemei.”

Elő olvasatra úgy tűnhet, hogy az a) pont 3. alpontjában található meghatározás („rejtő eszközbe vagy ruházat alá rejtett miniatűr kamerák és tartozékaik”) ráillik a

kínaiak által gyártott tollba, napszemüvegbe, kulcstartóba, órába beépített rejtett kamerás eszközökre. A csúcstechnika azonban folyamatosan fejlődik. Ami ma csúcstechnológias titkosszolgálati eszköznek minősül, az öt-tíz év múlva már a hétköznapi életünk része lesz. (Gondoljunk csak a mobiltelefonok robbanásszerű elterjedésére.) Egy 2004-ben kiadott kormányrendelet megalkotásakor elképzelhető, hogy egy golyóstollba vagy ruhagombba beépített videokamera viszonylag fejlett titkosszolgálati eszköz volt, ma viszont már a technikai fejlődés régen túllépett ezen. Sokkal modernebb eszközöket használnak az állami szervek a titkos vizuális megfigyelés céljára. 2009-ben tehát egyes – a jogszabály megalkotásakor eredetileg felsorolt – eszközök már pusztán azért sem minősülnek titkosszolgálati eszköznek, mert a robbanásszerű technikai fejlődés folytán átkerültek a civil szférába. Fogalmazhatunk úgy is, hogy az idő túlhaladta őket.

De ennél egy sokkal erősebb érv is felhozható a tényállászerűség hiányának igazolására a háttérnorma elemzése alapján. Figyeljünk oda a jogszabályban található megjegyzésre is, amely a következő rendelkezést tartalmazza:

„Megjegyzés:

A XXVI. fejezet 3. pontja nem vonja engedélyezés alá az alábbi eszközöket, berendezéseket, tartozékokat:

1. *nyilvánosság vagy egyéb polgári felhasználásra tervezett* fotós vagy videós szórakoztató, oktatási, távközlési (3G) stb. eszközök és azok alkatrészei, tartozékai [...]”

Értelmezve az előbbi megjegyzést, a rejtő eszközbe vagy ruházat alá rejtett miniatűr kamerák és tartozékai *nem minősülnek* titkos vizuális megfigyelés eszközének, ezáltal *nem minősülnek* titkosszolgálati eszköznek³, ha azok egyben például nyilvánosság felhasználásra tervezett videós szórakoztató eszközök is. Mivel a jogszabály a „vagy” kötőszóval, illetve egyes helyeken vessző írásjellel kapcsolja össze az egyes elemeket, ezért *nem* titkosszolgálati eszköz a nyilvánosság fotós, az egyéb polgári videós stb. eszközök tartása sem. Összesen 18 esetben zárják ki a büntetőjogi felelősséget csak ennek az első pontnak az egyes variánsai az őket összekötő „vagy” kötőszó (illetve a vessző írásjel) miatt. Első elemként szerepel kettő: nyilvánosság VAGY egyéb polgári felhasználásra tervezett. A második szinten is két elem található: fotós VAGY videós. A harmadik szinten négy elem található: szórakoztató VAGY oktatási VAGY távközlési (3G) VAGY „stb.” eszközök. Ez utóbbira külön is szeretném felhívni a figyelmet. A büntetőjogi felelősséget kizáró esetek között a fel-

3 Tehát nem haditechnikai eszközök, vagyis nem lehetnek a vizsgált bűncselekmény elkövetési tárgyai, amiből egyértelműen az következik, hogy a megszerzésük, tartásuk stb. nem bűncselekmény.

sorolásban szerepel egy „stb.” is, ami azt jelenti, hogy korlátlanul tág, határozatlan és bizonytalan körben zárható ki a büntetőjogi felelősség! Ez pedig nem valószínű, hogy átmejj az Alkotmánybíróság által meghatározott jogbiztonsági teszten.⁴ „A jogbiztonság – az Alkotmánybíróság értelmezésében – az államtól és elsősorban a jogalkotótól azt várja el, hogy a jog egésze, egyes részterületei és egyes szabályai is világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatóak és a norma címzettjei számára a büntetőjogban is előre láthatóak legyenek.”⁵ Erről a vizsgált jogszabály esetében viszont nem beszélhetünk. Visszatérve a kizáró körülményekre, mind ez ideig $2 \times 2 \times 4 = 16$ olyan eset, amely kizárja azt, hogy egy rejtő eszközbe szerelt kamerát titkosszolgálati eszköznek lehessen minősíteni. Ehhez jön még további két esetkör, vagyis az ilyen, az előző 16 esetben meghatározott eszközök alkatrészei és tartozékai. Összesen tehát 18 esetet zár ki a jogszabály „Megjegyzés” rovatának 1. pontja, de emellett még további négy pontban sorolja fel az egyéb kizáró körülményeket is, amelyekkel – mivel a vizsgált témánk szempontjából nem relevánsak – jelen tanulmány keretei között nem foglalkozom.

Nagyközösségi felhasználásra tervezett videós szórakoztató eszköz-e például egy videós toll? Véleményem szerint az. Például az interneten a „spy pen” („kém toll”) kifejezésre az angol nyelvű keresőprogramok tízmillió feletti találatot adnak. Tehát: tömeggyártásban készült termékről van szó. A másik tényező a termék ára: kb. ötezer forintért hozzáférhető. Ez is a „nagyközösségi” jelleget támasztja alá. Az előbbi gondolatmenetemet a tömeggyártás, valamint az alacsony ár mellett még egy harmadik tényező is alátámasztja. Ezek a termékek jelenleg Magyarországon bárki által szabadon hozzáférhető, megvásárolhatók belföldön is. Az interneten egyes webes áruházak számlával, mások KERMI-engedéllyel (!) hirdetnek hasonló termékeket.

Összefoglalva az előbbieket, a következőket mondhatjuk: kétszeresen is kizárható a tényállásszerűség az említett büntetőügyekben. Egyrészt láttuk, hogy semmilyen titkosszolgálati eszköz megszerzése és tartása nem bűncselekmény, még a legmodernebb, a titkosszolgálatok által napjainkban használt eszközöké sem, hiszen jogszabály nem tiltja ezeknek a forgalmát, csak korlátozza, engedélyhez köti. A kamera kínai játékok megszerzése tehát nem tényállásszerű. Hiányzik a tényállásszerűség a keretet kítő jogszabály alapján is, mert – szemben az ezzel ellentétes szakértői véleményekkel⁶ – ezek az eszközök nem minősülnek titkosszolgálati eszköznek.

4 Nem véletlenül van a vizsgált jogszabály alkotmánybírósági kontroll alatt, a végeredmény pedig – véleményem szerint – nem kétséges.

5 Balogh Ágnes – Kóshalmi László: Büntetőjog I. Általános rész. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2003, 35. o.

6 Az is érdekes kérdés lehet, hogy vajon a szakértő dolgo-e eldönteni, hogy mit mond egy jogszabály. Tényleg szakkérdés az, hogyan értelmezzünk egy jogszabályi helyet, vagy ez a jogalkalmazó feladata lenne? A

A társadalomra veszélyesség problémaköre

A társadalomra veszélyesség jelenleg a bűncselekmény egyik fogalmi eleme. Objektív és tartalmi jellegű kategória. Objektív, hiszen ez az egyetlen bűncselekmény-fogalmi ismérv, amely nem a törvényhozó tetszésétől függ. Ezt nem a törvényhozó alkotja meg, csak felismeri, és reagál rá. Tartalmi kategória is egyben, hiszen választ ad arra a kérdésre, hogy miért rendelte büntetni a törvényhozó az adott magatartást. Egy magatartás „soha nem önmagában veszélyes a társadalomra. A magatartás önmagában nem értékelhető; értékelést csak az általa előidézett vagy célba vett eredmény, következmény révén kaphat. Egy cselekményt attól függően tekintünk hasznosnak vagy károsnak, hogy milyen következményeket idézett, illetőleg idézhet elő. Egy magatartás akkor veszélyes, ha tanúsítása révén olyan helyzet állhat elő, amely a jelenleginél hátrányosabb. A társadalomra veszélyes egy magatartás akkor, ha a társadalom szempontjából hátrányosabb az a helyzet, amelyet a szóban forgó magatartás előidézhet.”⁷ A társadalomra veszélyesség elsősorban a jogalkotó számára szolgál zsinórmértékül: hiszen csak a társadalomra olyan fokban veszélyes cselekményeket szabad bűncselekményként szabályozni, amelyek esetében az egyéb jogágak által biztosított eszközök már nem elégségesek.⁸

„A társadalomra veszélyesség ugyanakkor – az egységes jogirodalmi álláspontra szerint – a jogalkalmazó számára is jelentős kategória. A jogvita tárgyát azonban e körben az képezte és képezi a mai napig, hogy vajon a jogalkalmazó megállapíthatja-e, hogy egy tényállásszerű, vagyis normába ütköző magatartás – anélkül, hogy fennállna valamilyen büntetethez vezető konkrét ok – teljes egészében nélkülözi a társadalomra veszélyességet, vagyis a bűncselekmény egyik fogalmi ismérvét, aminek természetesen csak egyetlen következménye lehet, mégpedig az, hogy az ilyen magatartás delictumot nem valósít meg. E körben a joggyakorlat egységes, és számos olyan jogesetet tettek közzé, amikor az ügyben eljáró bíróság a felfentöltő ítéletét a bűncselekmény egyik fogalmi ismérvének a hiányára alapította.”⁹

Jogalkalmazói szempontból is fontos jelentősége van tehát a vizsgált bűncselekmény-fogalmi elemnek, és ez már átvezet bennünket a tanulmányunkban viz-

szakértőnek, véleményem szerint, röviden, tömören és leegyszerűsítve csak a következőket lett volna szabad megállapítania: „Igen, ez valóban egy kulcstartóba mint rejtő eszközbe szerelt kamera, amely működik, felbontása ez és ez, méretei milliméterben megadva a következők.” De már nem a szakértő dolga annak megállapítása, hogy a jogszabály alapján ez titkosszolgálati eszköz-e, vagy sem. Azt majd a nyomozó hatóság eljárási tagja, az ügyészség vagy végső soron a bíróság megállapítja. Ez már jogkérdés.

⁷ Földvári József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2002, 81. o.

⁸ Ez egyébként levezethető a büntetőjog egyik alapelvének tekintett szubsidiaritásból is.

⁹ Belovics Ervin: A jogellenesség és a társadalomra veszélyesség konfliktusa. Iustum Aequum Salutare III. 2007/3., 36. o.

gált titkosszolgálati eszköz kategóriájához. A Btk. 10. § (2) bekezdése szerint a társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely a Magyar Köztársaság állami, társadalmi, gazdasági rendjét, az állampolgárok személyét vagy jogait sérti vagy veszélyezteti. Kérdés, hogy sérti-e vagy veszélyezteti-e valamelyik különös jogi tárgyat egy kamerás kulcstartó, pedrive stb. birtoklása. Nem tagadható, hogy ilyen eszközökkel rejtett kamerás felvételeket lehet készíteni. Fel lehet venni titokban például, ha egy korrupt politikus kenőpénzt vesz át, vagy alkalmazhatják oknyomozó újságírók, illetve akár büntetőügyekben eljáró védők¹⁰ is stb. Mindez azonban ma már egy mobiltelefonnal is megtehető, sőt a mai mobiltelefonok vélhetően sokkal jobb minőségű felvételeket is készítenek. A videokamerák és fényképezőgépek pedig egyre kisebbek és kisebbek lesznek. Lehet érvelni, persze, hogy ezek nem rejtő eszközbe szerelt rögzítő eszközök, azt pedig, hogy egy mobiltelefonban kamera van, mindenki tudja.¹¹ De menjünk tovább! Mi a véleményünk a bébiszitter-figyelő eszközökről, amelyek egyes üzletekben szintén legálisan vásárolhatók? Ezek általában gyermekjátékokba (tipikusan játék mackóba) rejtett kamerák, segítségükkel a szülő megfigyelheti, vagy esetleg utólag visszanezheti, hogy az adott gyermekfelügyelő megfelelően bánt-e a gyermekével. Nehéz lenne kijelenteni, hogy a társadalomra veszélyes egy olyan eszköz, amellyel a saját lakásomban titokban megfigyelhetem, hogy jól bántak-e a gyermekemmel, amikor nem vagyok otthon. Vagyis nem jelenthető ki kategorikusan, hogy minden rejtő eszközbe szerelt kamera megszerzése, tartása a társadalomra veszélyes magatartásnak minősül.

Véleményem szerint az olcsón, bárki által beszerezhető, tömeggyártásban készült kínai kamerás játékok társadalomra veszélyessége nem nagyobb, mint egy átlagos mobiltelefoné. Ha tehát a megszerzésük, tartásuk stb. tényállásszerű lenne, akkor sem valósulna meg bűncselekmény a társadalomra veszélyesség teljes hiánya miatt.

Röviden a bűnösségről

Utolsó kérdésként – pusztán a teljesség igénye miatt – vizsgáljuk meg, hogy megállapítható-e a bűnösség akkor, ha valaki rejtett kamerás eszközt birtokol. A bűnösség a materiális bűncselekmény-fogalom harmadik eleme, az elkövető és cselekménye

¹⁰ A védő által folytatható titkos adatgyűjtéssel kapcsolatban lásd Fenyvesi Csaba: A védőügyvéd. Dialóg-Campus, Budapest–Pécs, 2002, 220–225. o., 6.8. fejezet

¹¹ Picit ezzel is vitába szállva talán nem mindenki van tisztában azzal, hogy a legújabb telefonokban van egy másodlagos kamera is (vagyis szemből és hátulról is tudnak felvételeket készíteni), ráadásul egy asztalon felejtett mobiltelefon segítségével szinte bármilyen kockázatmentesen lehet rögzíteni.

közötti pszichikus viszonyt jelenti, amely miatt neki a cselekményét felróhatjuk. Két fokozata van, a szándékosság és a gondatlanság. Fő szabály szerint a magyar büntetőjog csak a szándékos bűncselekményeket bünteti, a gondatlant csak akkor, ha a törvény külön büntetni rendeli. A visszaélés haditechnikai termékkel és szolgáltatással, illetve kettős felhasználású termékkel bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Ha a szándékosság megállapítását valami kizárja, akkor sem valósul meg a bűncselekmény, ha a tényállásszerűség és a társadalomra veszélyesség is megállapítható.

Témánk szempontjából a tévedés mint büntethetőséget kizáró ok érdemel kiemelt figyelmet. Tévedésről akkor beszélünk, ha az elkövetőnek a képzetek nem felelnek meg a valóságnak, de ő a képzeteket valóságként tartja, valamint akkor is, amikor valakinek nincs képzete valamiről, vagyis a nem tudás is tévedés.¹² A jogi tévedés nem releváns, ténybeli tévedésről pedig a témánk szempontjából alig-alig beszélhetünk: aki kamerás tollat rendel, azért teszi, mert tisztában van azzal, hogy a tollban van egy rejtett kamera is. (Más kérdés, hogy akarja-e, fogja-e használni a tollnak ezt a funkcióját, vagy sem, és ha igen, mire használja majd.) A tévedés harmadik esete, a társadalomra veszélyességben való tévedés viszont megállapítható minden esetben. Ha szabadon, alacsony áron, gond nélkül hozzá lehet jutni egy műszaki cikkhez, amihez még számlát (és bizonyos esetekben KERMI-engedélyt) is ígér az eladó, akkor a megszerző alappal állíthatja, hogy tévedésben volt a társadalomra veszélyességgel kapcsolatban. Ráadásul ha a háttérjogszabály annyira bizonytalan tartalmú, hogy a Fővárosi Bíróság alkotmánybírósági kontrollt kezdeményez róla, akkor hogyan jelentethetünk ki, hogy egy átlagos állampolgárnak tudnia kellett volna arról, hogy esetleg talán veszélyes (is) lehet a társadalomra az adott eszköz?! Érvelésemet a viszonylag magas büntetési tétel, a kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés kilátásba helyezése is alátámasztja; a jogalkotó szándéka nyilvánvalóan nem az ilyen jellegű elkövetési tárgyak tartásának a szankcionálására irányult. Vagyis senkinek nem kellett volna reálisan azzal számolnia, hogy ilyen magas büntetési tétellel büntetni rendelt bűncselekményt követ el a kérdéses eszközök megszerzésekor. Ez pedig a társadalomra veszélyességben való tévedést támasztja alá – mégpedig minden egyes konkrét esetben!

Összegzés

Van, lehet azonban ezeknek az ügyeknek egy további tanulságuk is. Ki kell dolgozni azokat az eszközöket és módszereket, amelyek révén általában a jogi háttér és maga a büntetőeljárás is gyorsabban, rugalmasabban tud reagálni a rend-

¹² Földvári József: i. m. 157. o.

küli mértékben felgyorsult technikai fejlődésre. A bűnüldözés gyakran szükségszerűen időigényes, körülményes, és még inkább ez a helyzet, ha bizonyos – már a megalkotásukkor nehezen értelmezhető és vitatható – jogszabályokat előzetes alkotmányossági kontrollnak kényszerülünk alávetni. Ám ezt a „megfontoltságot” a korszerű, szinte naponta fejlődő elektronika nyilván nem veszi tudomásul.

Húsz éve még magnókazettákat hamisítottak. Nincs még tíz éve, hogy telefonkártya-végtelenítések miatt folytak büntetőeljárások. Ezekre sokan már nem is emlékeznek. Pedig néhány év múlva a tollakba, kulcstartókba, nyakkendőbbe rejtett kamerákon is csak mosolygunk majd. Remélhetően azok is, akik ma még az ilyen eljárások gyanúsítottjai.

Hangsúlyozom, hogy a kritikai megjegyzéseim nem a nyomozó hatóság azon aktusa ellen irányultak, amellyel először lefoglaltak Feriehegyen rejtett kamerás eszközöket, és büntetőeljárásit indítottak az ügyben. Könnyű más munkáját utólag az íróasztal mellől kritizálni, néha azonban rendkívül nehéz egy meghatározott konkrét gyakorlati problémában rögtön kifogástalanul jó döntést hozni (de azt is nehéz utólag beismerni, ha hibáztunk, tévedtünk). Helyes és indokolt volt a szakértői vizsgálat kezdeményezése, és az is, hogy elgondolkodtak azon, vajon megvalósult-e a visszaélés haditechnikai eszközzel, vagy sem. Ezek után viszont már rossz, elhamarkodott döntések, hibás szakértői vélemények és a helytelen elképzelésekhez történő makacs ragaszkodás volt megfigyelhető. Azt már nehéz kritika nélkül hagyni, hogy több mint egy éve folynak büntetőeljárások olyan ügyekben, amelyek esetében hiányzik, de legalábbis nagyon erősen megkérdőjelezhető a cselekmény

- tényállásszerűsége, mégpedig a büntetőjogi norma és a háttérnorma alapján is, külön-külön, teljesen más indokból,
- társadalomra veszélyessége, és
- az elkövető bűnössége a társadalomra veszélyességben való tévedés miatt.

Nincs a bűncselekmény fogalmának egyetlen eleme sem, amely ésszerű kételyek nélkül, egyértelműen megállapítható lenne. Ráadásul a büntetőeljárás logikájából következően, ha a három elem közül akár több is vitatható lenne, s így csupán egyetlen bűncselekményi kritérium maradna, akkor is alaptalannak minősülnének ezek az eljárások.

Mindez sajnos azt jelenti, hogy egyrészt vértlen állampolgárok sokasága ellen folyik súlyos, kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény gyanújával büntetőeljárás, másrészt feleslegesen pazarolunk értékes (és amúgy is szűkös) erőforrásokat olyan esetekre, amelyekben szinte kizárt, hogy az eljárás végén a bíróság a büntetőjogi felelősséget megállapítaná. A feleslegesen felgyülemelő büntetőjogi költséget pedig minden egyes ügyben az állam viseli majd, így módon egy hibás jogalkalmazói gyakorlat áttételesen az egész társadalmat károsíthatja meg.